

Мемлекет пен дін қатынастары пәнінің қысқаша мазмұны

Мемлекет және дін - бұл екеуінің арақатынасын, өзара әрекеттесуін және бір-біріне ықпалын зерттейтін қоғамдық құбылыс. Тарих бойы бұл екі институт әр түрлі формада қарым-қатынас жасап, бірде бірін-бірі толықтырса, бірде қарама-қайшылыққа түсіп отырған.

Негізгі қарым-қатынас модельдері:

1. **Теократия:** Бұл жүйеде дін мемлекеттік биліктен жоғары тұрады. Мемлекет басшысы діни лидер болып саналады немесе билік діни заңдарға негізделеді. Мысалы, тарихтағы кейбір ислам халифаттары мен қазіргі Иран сияқты мемлекеттер.
2. **Цезаропапизм:** Мемлекет басшысы (император немесе король) шіркеудің де басшысы болып табылады. Дін мемлекеттік билікке толық бағынышты болады. Мысал ретінде Византия империясын немесе Ресей империясын (Синод кезінде) алуға болады.
3. **Шіркеудің мемлекеттен бөлінуі (секуляризм):** Бұл модельде мемлекет пен дін бір-бірінен толық бөлінген. Мемлекет дін істеріне араласпайды және ешқандай дінді ресми түрде қолдамайды. Азаматтарға дін бостандығы беріледі. Батыс Еуропа мен АҚШ-та кең тараған модель.
4. **Мемлекеттік дін (Эстаблишмент):** Мемлекеттің ресми түрде бір дінді қолдауы, бірақ басқа діндерге де шектеулі еркіндік беруі. Мысалы, Ұлыбританияда англикан шіркеуі мемлекеттік дін болып есептеледі, бірақ басқа діндерге де еркіндік бар.

Діннің мемлекетке ықпалы:

- **Құқықтық жүйеге ықпал:** Көптеген елдердің заңдары діни құндылықтарға негізделген. Мысалы, ислам құқығы (шариғат) немесе христиандық моральдық нормалар.
- **Саяси шешімдер:** Діни топтар саяси процестерге, сайлауларға және қоғамдық пікірге ықпал ете алады.
- **Әлеуметтік тұрақтылық:** Дін қоғамдық мораль мен этиканы қалыптастыру арқылы әлеуметтік тұрақтылықты сақтауға көмектеседі.

Мемлекеттің дінге ықпалы:

- **Бақылау және реттеу:** Мемлекеттер діни ұйымдарды тіркеу, олардың қызметін бақылау және реттеу арқылы өз ықпалын жүргізеді.
- **Дін бостандығын қамтамасыз ету:** Зайырлы мемлекеттерде мемлекет азаматтардың діни бостандығын қорғайды және кемсітушілікке жол бермейді.
- **Қаржылық қолдау немесе шектеу:** Мемлекет кейбір діни ұйымдарға қаржылық көмек көрсетуі мүмкін немесе керісінше, олардың қызметіне шектеу қоя алады.

Қазақстанның моделі:

Қазақстан Конституциясы бойынша **зайырлы мемлекет** болып саналады. Бұл дегеніміз, мемлекет діннен бөлек және дінге қатысты бейтарап ұстанымда болады. Ешбір дін мемлекеттік немесе міндетті дін ретінде танылмайды. Сонымен қатар, азаматтардың дін

ұстану немесе ұстанбау құқығы кепілдендірілген. Дегенмен, мемлекет діни экстремизм мен радикализмге қарсы күресте белсенді рөл атқарады.

Бұл тақырып дін мен саясаттың күрделі әрі тарихи даму жолдарын көрсетеді. Мемлекет және дін қарым-қатынасы әр елдегі тарихи және мәдени ерекшеліктерге байланысты әр түрлі сипатта болады.